

Erika Sirén

TIETOA TYÖSTÄ, TOIMEENTULOSTA JA KOULUTUKSESTA

Sisältö

Lukijalle	3
Työ	4
Työllistymisen tukipalvelut	7
Linkkejä	13
Toimeentulo	14
Miten palkka vaikuttaa etuuksien määrään	16
Opiskelu	18
Haluaisitko opiskella?	18
Valmentava koulutus	20
Yleissivistävä koulutus	20
Mikä on syrjintää opiskelussa	21
Kohtuulliset mukautukset opiskelussa	22
Tulot opiskellessa	23
Opiskelusta työhön	24
Kehitysvammaisten koulutuksen historiaa	25
Sanasto	27
Jälkisanat	31

Lukijalle

Tämä selkokielellä kirjoitettu opas on tarkoitettu kehitysvammapalveluiden käyttäjille.

Tässä oppaassa kerrotaan,
mitä voit käytännössä tehdä,
kun haluat työpaikan tai opiskelupaikan.

Ohjeessa kerrotaan myös,
mitä laki määrää työstä ja opiskelusta.
Vaikka jokin käytäntö tuntuisi syrjivältä,
siihen on vaikea puuttua, jos laki ei kiellä sitä.

Olet ehkä kuullut,
että kaikilla on oikeus työhön ja koulutukseen.
Näin onkin YK:n vammaissopimuksen mukaan.
Suomen lakeja on muutettu siten,
että ne ovat vammaissopimuksen mukaisia.
Ikävä kyllä se ei tarkoita,
että jokainen saisi työpaikan tai opiskelupaikan,
kun hän hakee sitä.

Työ

Tässä luvussa kerrotaan työstä,
jota kehitysvammaiset ihmiset tekevät
kodin ulkopuolella arkipäivisin.
Viereisellä sivulla on kuvia työpaikoista,
joissa kehitysvammaiset ihmiset
yleensä työskentelevät.
Kuvissa kerrotaan myös,
miten nämä eroavat toisistaan.

Useimmat kehitysvammaiset henkilöt
käyvät joko päivätoiminnassa,
työtoiminnassa tai avotyötoiminnassa.
Ne ovat vammaisille tarkoitettua sosiaalipalvelua.
Niistä ei makseta palkkaa.

Palkkatyö on työtä,
josta työnantaja maksaa palkkaa työntekijälle.
Työntekijä ja työnantaja solmivat työsopimuksen.
Sitä tehdään tavallisella työpaikalla työaikoina.

Myös avotyötoiminta tehdään tavallisella työpaikalla.
Mutta avotyötoiminnasta ei makseta palkkaa,
koska se on sosiaalipalvelua.

Myös kehitysvammainen henkilö
voi perustaa yrityksen.
Yritys tuottaa ja myy tavaroita tai palveluita.
Kun joku ostaa niitä, yritys saa voittoa.
Yrityksen omistaja saa toimeentulonsa tästä voitosta.

Työ-
toiminnassa

Et saa
palkkaa.

Et ole
tavallisessa
työpaikassa.

Teet työtä.

Sinulla on
aikataulu,
josta et päättä
itse.

Päivä-
toiminnassa

Et saa
palkkaa.

Et ole
tavallisessa
työpaikassa.

Et tee työtä.

Sinulla on
aikataulu,
josta et päättä
itse.

Avotyö-
toiminnassa

Et saa
palkkaa.

Olet tavallisessa
työpaikassa.

Teet työtä.

Sinulla on
aikataulu,
josta et päättä
itse.

Palkkatyössä

Saat
palkkaa.

Olet tavallisessa
työpaikassa.

Teet työtä.

Sinulla on
aikataulu,
josta et päättä
itse.

Yritys-
toiminnassa

Saat tuloja.

Et ole
tavallisessa
työpaikassa.

Teet työtä.

Aikataulusta
voit päättää
itse.

Työllistymisen tuki

Tässä luvussa kerrotaan erilaisista tuen muodoista, joita kehitysvammainen henkilö voi hakea ja saada työn etsimiseen ja työllistymiseen.

Jos olet alle 25-vuotias
tai vastavalmistunut alle 30-vuotias,
sinulla on oikeus saada työpaikka,
opiskelupaikka tai kuntoutusta.
Tätä sanotaan nuorisotakuuksi.

Vammaisten päivätoimintaa, työtoimintaa tai avotyötoimintaa pidetään usein kuntoutuksena, johon kehitysvammaiset nuoret ohjataan. Tämä ei välttämättä edistä työllistymistä palkkatyöhön.

Kysy kuntasi vammaispalvelusta,
voitko saada **työhönvalmentajan**.
Työhönvalmentaja auttaa sinua löytämään työpaikan.
Hän auttaa sinua myös työtehtävien opettelussa
ja työkavereihin tutustumisessa uudessa työpaikassasi.
Hän auttaa ja tukee sinua kaikissa työhön liittyvissä asioissa.

Niitä ovat myös

- työuran suunnittelu
- työpaikan vaihtaminen
- raha-asiat.

Jos saat työpaikan ja olet vammaispalveluiden asiakas, sinulla on oikeus

- apuvälineisiin
- kohtuullisiin mukautuksiin
- henkilökohtaiseen apuun

Sinulla on oikeus saada sellaiset **apuvälineet**, joita tarvitset työsi tekemiseen.

Työpaikalla pitää ehkä tehdä **muutoksia**, jotta voit työskennellä vammastasi huolimatta.

Näitä muutoksia kutsutaan kohtuullisiksi mukautuksiksi.

Toinen työntekijä voi esimerkiksi auttaa sinua työssäsi, jos se on tarpeellista.

Sinulla on oikeus saada **henkilökohtaista apua** niin paljon kuin työssäsi tarvitset.

Voit saada henkilökohtaista apua myös yritystoimintaan.

Mitä tukea työnantajasi voi saada?

Työhönvalmentaja auttaa myös työnantajaasi jotta hänelle olisi helpompaa palkata sinut.

Joskus työpaikalla tarvitaan muutoksia, jotta sinä pystyt tekemään työsi hyvin.

Työnantajasi voi saada tätä varten työolosuhteiden järjestelytukea.

Työnantajasi voi saada sitä enintään 4 000 euroa.

Työolosuhteiden järjestelytukea haetaan työ- ja elinkeinotoimistosta eli TE-toimistosta.

Tukea pitää hakea kerran vuodessa.

Työnantajat eivät aina halua maksaa
tuettua työtä tekeville
yhtä paljon palkkaa kuin muille työntekijöille.
Siksi työnantaja voi saada palkkatukea,
jos työntekijä esimerkiksi työskentelee hitaasti
sen vuoksi, että hänellä on jokin vamma.
Jotta työnantajasi voisi saada palkkatukea,
sinun pitää ilmoittautua työnhakijaksi TE-toimistoon.
Se pitää tehdä ennen kuin teet työsopimuksen.
Palkkatukea pitää hakea kerran vuodessa,
mutta työnantajasi voi saada sitä
niin kauan kuin olet työssä.

Jos epäilet, että sinua syrjitään vammasi vuoksi
työpaikalla tai kun haet työtä,
kerro siitä työhönvalmentajalle tai sosiaalityöntekijälle.
Syrjintää on se, että jotakuta kohdellaan
muita huonommin jonkin ominaisuuden takia.
Ominaisuus voi olla esimerkiksi vamma tai ikä.

Linkkejä

MekaTV:n YouTube-video *Mikko hakee töitä* käsittelee kehitysvammaisten työnhaun esteitä.

Voit katsoa sen osoitteessa

<http://bit.ly/2kag7K4>

Tässä on QR-koodi.

Pääset sen avulla MekaTV:n verkkosivulle,
jos sinulla on älypuhelin.

Näillä selkokielisillä sivuilla kerrotaan
perusasioita työelämästä:

<https://tyoelamaan.fi/>

<http://verneri.net/selko/tyo/>

Toimeentulo

Lue verkosta *Me Itse ry:n*

köyhyyden ja syrjinnän vastainen ohjelma:

https://storage.googleapis.com/tukiliitto-production/2017/09/me_itse_ry_puheista_tekoihin.pdf

Siinä kerrotaan epäkohdista,
joita kehitysvammaiset kohtaavat.

Lisäksi saat tietoa työllistymisestä ja toimeentulosta.

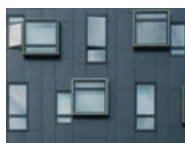
Kaikkien on saatava jostain rahaa elämiseen.

YK:n vammaissopimuksen mukaan
vammaisilla on oikeus sosiaaliturvaan
ja riittävään toimeentulon.

Riittävä elintaso eli toimeentulo tarkoittaa,
että sinulla on tarpeeksi rahaa näihin:

ruokaan

asumiseen

terveydenhoitoon

vaatteisiin

Sosiaaliturva puolestaan tarkoittaa,
että kaikilla on oikeus saada nämä asiat,
vaikka he eivät pystyisi tekemään työtä.

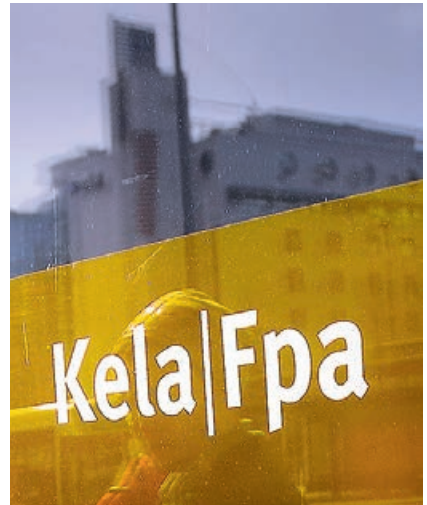
Rahaa elämiseen voit siis saada
tekemällä palkkatyötä
tai saamalla erilaisia etuuksia.
Kehitysvammaiset voivat saada
esimerkiksi näitä etuuksia:

- työkyvyttömyyseläke
- takuueläke
- eläkettä saavan hoitotuki
- vammaistuki.

Lisäksi he voivat saada

- asumistukea
- toimeentulotukea.

Suurin osa aikuisista kehitysvammaisista saa eläkettä.
Se perustuu ajatukseen, että kehitysvamma estää työnteon.
Silloin kehitysvamma katsotaan ominaisuudeksi,
joka pysyy aina samanlaisena.
Kehitysvammaa pidetään ihmisen omana ongelmana,
johon ympäristö ei vaikuta.
Yhä useampi ihminen kuitenkin ajattelee toisin:
kehitysvammaisten työnteon estävät
yhteiskunnan käytännöt,
työpaikan olosuhteet
ja **ihmisten asenteet.**

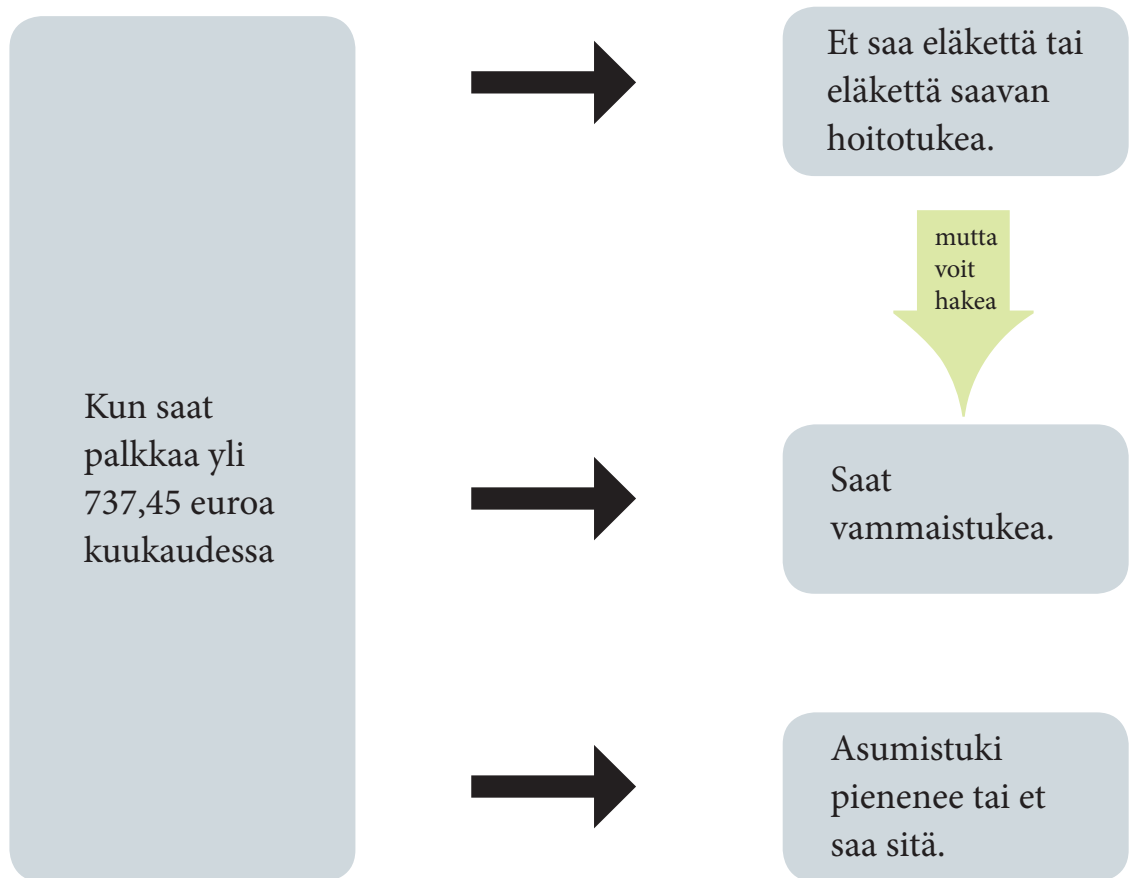
Tulevaisuudessa kaikki ehkä saavat perustuloa.
Perustulo on rahasumma,
joka turvaisi kaikkien toimeentulon.
Jokainen saisi sen, vaikka ei kävisi töissä.
Perustuloa ei tarvitsisi anoa kuten eläkettä.

Miten palkka vaikuttaa etuuksien määrään?

Jos saat eläkettä,
voit saada palkkaa 737,45 euroa kuukaudessa
eläkkeen lisäksi.
Summa muuttuu usein.
Tarkista se Kelan verkkosivuilta.

Jos palkkasi on tätä summaa suurempi,
et saa eläkettä.
Voit kuitenkin saada ylintä vammaistukea,
jos sait ennen työllistymistä
eläkettä saavan hoitotukea.

Seuraavassa kuviossa
selvennetään eläkkeen ja palkan yhdistämistä.

Voit kysyä työhönvalmentajalta,
onko palkkatyö sinulle taloudellisesti kannattavaa.
Hän selvittää yhdessä sinun kanssasi,
saatko eniten rahaa, kun saat palkkaa.

Opiskelu

Tämä osa esittelee ensin
erilaisia opiskeluvaihtoehtoja,
joita voit hakea peruskoulun jälkeen.
Sitten se kertoo, mitä laki määrää opiskelusta.
Lopuksi se käsittelee
kehitysvammaisten koulutuksen historiaa.

Haluaisitko opiskella?

Voit pyrkiä opiskelemaan erityisoppilaitokseen
tai tavalliseen oppilaitokseen.

Molemmissa saat erityisopetusta.

Opiskeluvaihtoehtoja ovat esimerkiksi

- ammatillinen tutkinto
- valmentava koulutus
- oppisopimus
- yleissivistävä opiskelu, kuten erilaiset kurssit.

Ammatillinen tutkinto osoittaa,
että sinulla on taidot ja tiedot,
joita tarvitset tietyssä ammatissa.

Valmentava koulutus

Valmentavaa koulutusta on kahdenlaista:

1. VALMA on ammatillisiin opintoihin valmentava koulutus. VALMA-koulutuksen aikana kokeilet erilaisia ammatillisia koulutuksia. Saat koulutuksen aikana myös apua ja tukea ammatilliseen koulutukseen hakemisessa.
2. TELMA on työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus. TELMA-koulutuksen aikana harjoitellaan itsenäisen elämän taitoja sekä tehdään yhdessä opiskelijan kanssa hyvä jatkosuunnitelma.

Täällä kerrotaan ammatillisesta erityisopetuksesta:

<http://bit.ly/2ms0Wxt>

Jos haluat opiskella oppisopimuksella,
sinulla pitää olla ensin työpaikka.

Kun olet saanut työpaikan, ota yhteyttä oppisopimustoimistoon.

Yleissivistävä koulutus

Yleissivistävää koulutusta on kehitysvammaisille hyvin vähän.

Yleissivistävän koulutuksen tavoite ei ole,
että opiskelija menisi sen jälkeen suoraan työhön.

Yleissivistävä koulutus on esimerkiksi
kielten opiskelua kansalaisopistossa.

Joitakin kansalaisopistoja kutsutaan työväenopistoiksi.

Kansalaisopistoissa on myös kursseja,
jotka on tarkoitettu kehitysvammaisille.

Mikä on syrjintää opiskelussa

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän.

Koulutuksessa ketään ei saa syrjiä vamman vuoksi.

Mikään vamma tai diagnoosi ei ole

hyväksyttävä syy sille, että et pääse opiskelemaan.

Kaikkea erilaista kohtelua ei kuitenkaan pidetä syrjintänä.

Erilainen kohtelu ei välttämättä liity vammaasi.

Toisen asteen oppilaitokset saavat itse valita opiskelijansa, joten et välttämättä saa opiskelupaikkaa, jonka haluaisit.

Erilainen kohtelu on hyväksyttävää,

jos vammasi voi aiheuttaa vaaraa sinulle tai muille.

Erilainen kohtelu on sallittua myös silloin,

jos vamma estää sinua tekemästä

opiskeluun kuuluvia tehtäviä.

Kaikkia tehtäviä sinun ei kuitenkaan

tarvitse pystyä tekemään.

Voit tehdä ne eri tavalla kuin muut.

Lue lisää seuraavasta kappaleesta.

Jos epäilet, että sinua syrjitään opiskelussa

tai kun pyrit opiskelemaan,

voit ottaa yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun:

www.syrjinta.fi

Kohtuulliset mukautukset opiskelussa

Sinulla on oikeus **kohtuullisiin mukautuksiin**

opiskelussa samalla tavalla kuin työssäkin.

Kohtuulliset mukautukset tarkoittavat ympäristön muuttamista sinulle sopivaksi.

Ne voivat olla apuvälineitä tai muita erityisjärjestelyjä.

Yhdenvertaisuuslain määräykset eivät ole kovin tarkkoja.

Kalliita muutoksia tehdään harvoin.

Voit saada

- lisäaikaa kokeiden tekemiseen
- koekysymykset äänitettynä
- apuvälineitä, esimerkiksi tietokoneen
- tulkin, jos sinulla on puhevamma tai kuulovamma
- tehdä jonkin opiskelusuorituksen eri tavalla kuin muut.

Jos olet erityisopetuksessa,

voit saada oppilaitoksestasi avustajan

ja apuvälineitä, joita tarvitset opiskelussa.

Sosiaalitoimesta voit hakea

henkilökohtaista apua opiskeluusi.

Se koskee kaikenlaista opiskelua:

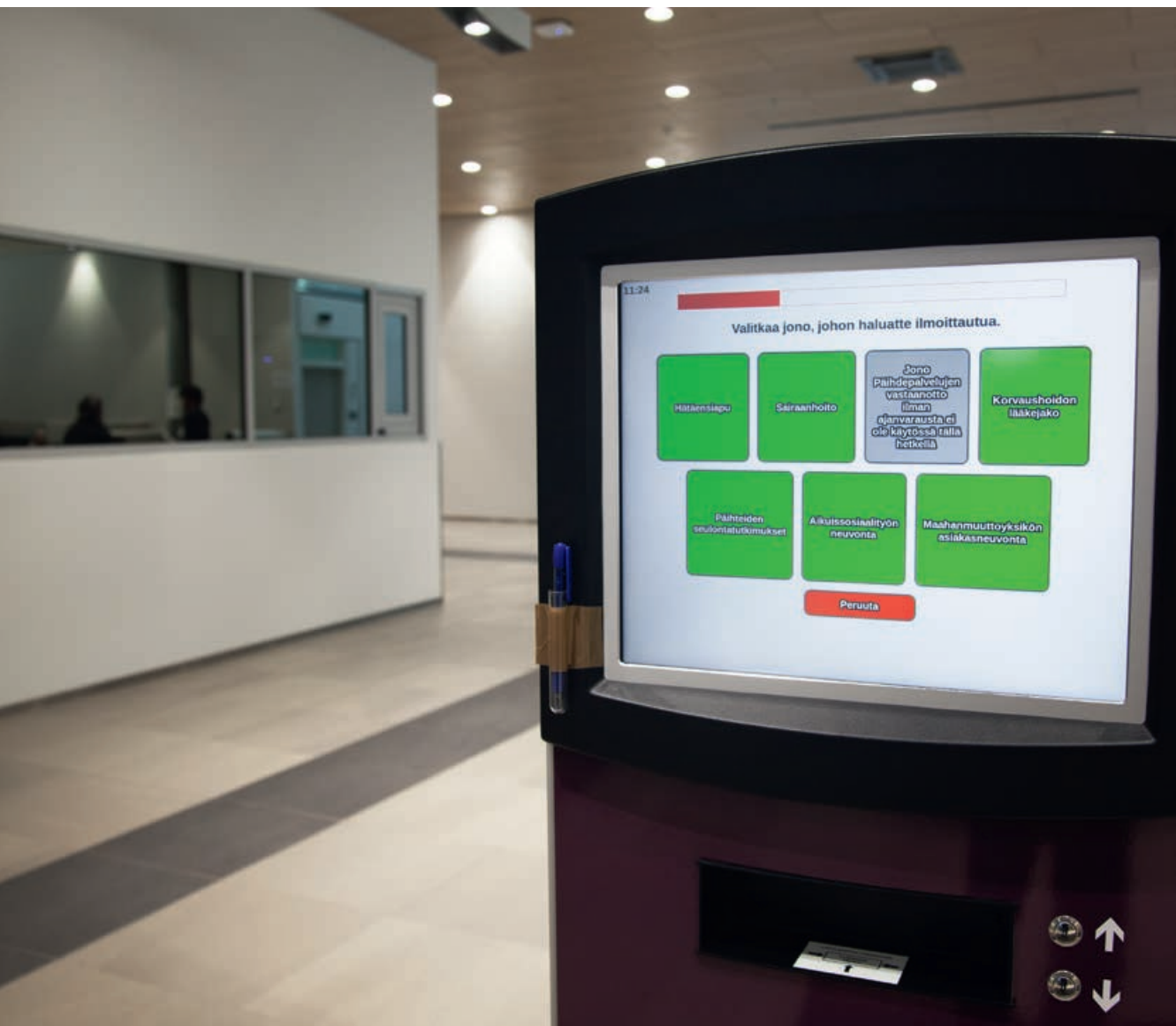
- koulutusta, josta saat tutkinnon
- valmentavaa koulutusta
- erilaisia kursseja vapaa-aikana.

Tulot opiskellessa

Jos opiskelet, voit saada nuoren kuntoutusrahaa, kuntoutusrahaa tai opintotukea.

Voit hakea niitä, kun olet saanut opiskelupaikan.

Et saa opintotukea, jos saat eläkettä tai kuntoutusrahaa.

Opiskelusta työhön

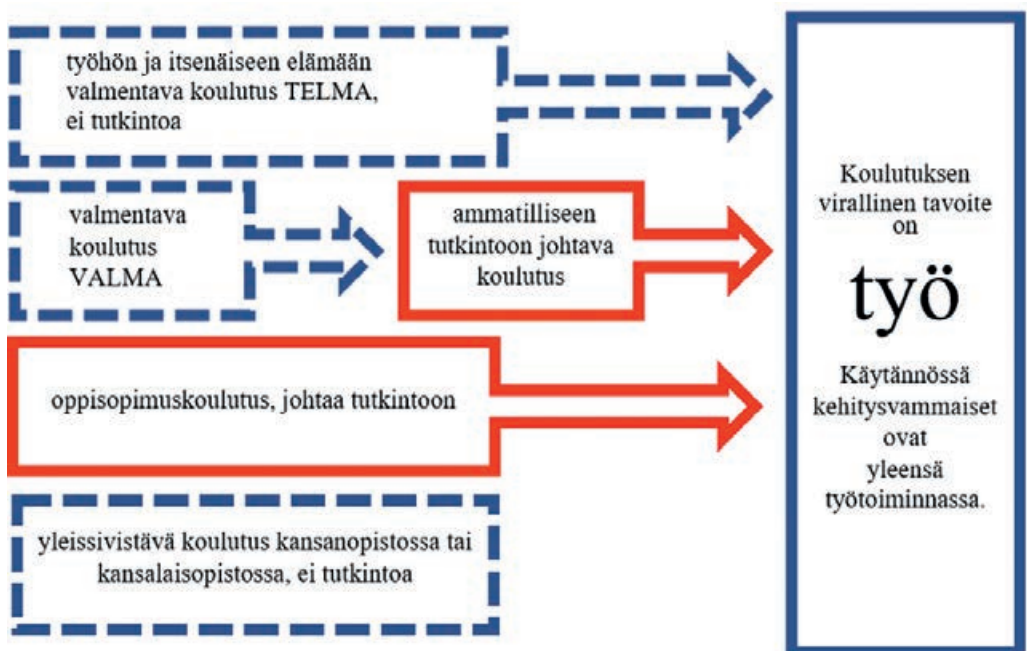
Alla on kuvio, joka kuvaa koulutusta ennen työllistymistä.

Punaisissa laatikoissa ovat koulutukset, joihin kuuluu tutkinto.

Huomaa: Kuvio ei tarkoita, että saat helpommin töitä TELMA-koulutuksen jälkeen kuin kansalaisopiston kurssin jälkeen.

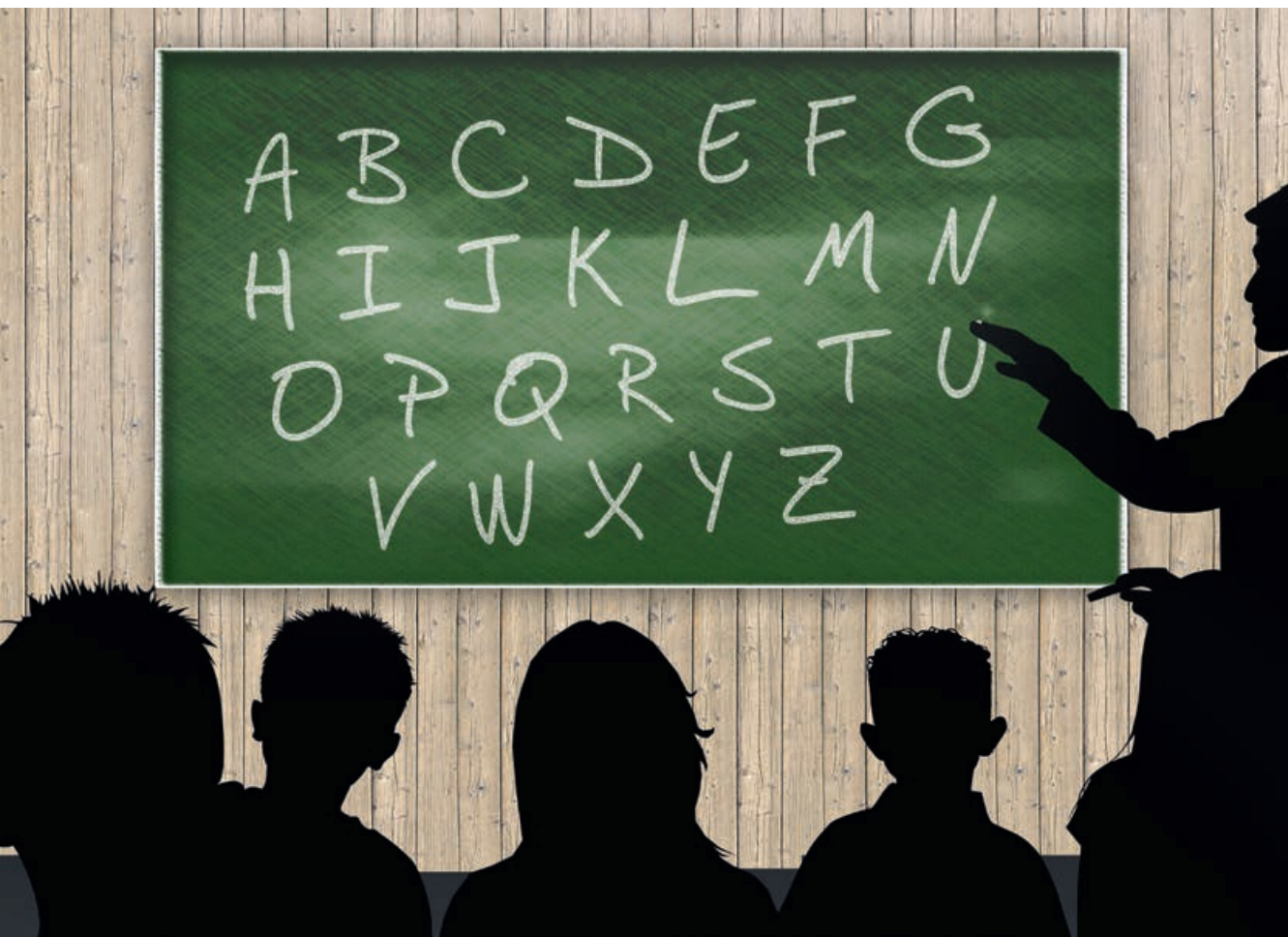
Nuolet kuvaavat koulutuksen virallista tarkoitusta.

Todellisuudessa kehitysvammaiset ovat yleensä koulutuksen jälkeen työtoiminnassa, eivät työssä.

Kehitysvammaisten koulutuksen historiaa

Useimmat kehitysvammaiset
eivät saaneet kouluopetusta 40 vuotta sitten.
Silloin hyvin monet ihmiset uskoivat,
että tietojen oppiminen on
kehitysvammaisille liian vaikeaa ja turhaa.
He ajattelivat, että kehitysvammaiset oppivat
vain käytännön taitoja, esimerkiksi maataloustöitä.

Jotkut ihmiset ovatkin hyviä
maataloustöissä ja pitävät niistä.
Se ei kuitenkaan liity siihen,
onko heillä kehitysvamma vai ei.
Jotkut taas ovat huonoja maataloustöissä.
Sekään ei välttämättä liity kehitysvammaan.
Kaikilla ihmisillä on vahvuuksia
eli asioita, joissa he ovat hyviä.
Ihmiset ovat yleensä hyviä asioissa,
joista he pitävät ja joita he tekevät paljon.

Noin 30 vuotta sitten kaikki kehitysvammaiset
saivat oikeuden opiskella koulussa.
Heille kuitenkin opetettiin erilaisia asioita kuin muille.
Monet eivät saaneet opiskella esimerkiksi kieliä,
koska niin määrättiin opetussuunnitelmassa.
Jotkut ihmiset ajattelevat vieläkin,
että kehitysvammaisten on opittava vain asioita,
joita he tarvitsevat arkielämässä tai helpossa työssä.
Kehitysvamma ei kuitenkaan ole pysyvä oppimisen este.
Onneksi ihmisten asenteet ja yhteiskunnan käytännöt
eivät ole pysyviä oppimisen esteitä, vaan ne muuttuvat.

Sanasto

avotyötoiminta

Avotyötä teet tavallisella työpaikalla

mutta et saa työstä palkkaa.

Sinulla ei myöskään ole työnantajaa.

Avotyötoiminnassa olet sosiaalitoimen asiakas.

Eläke

Eläke on rahasumma, jota yleensä maksetaan

työuran jälkeen säännöllisesti kerran kuussa.

Eläkettä voi saada myös siksi,

ettei ihminen kykene ansaitsemaan

tarpeeksi rahaa elämiseen työtä tekemällä.

Kehitysvammaiset saavat usein työkyvyttömyyseläkettä.

Kehitysvamma katsotaan syyksi työkyvyttömyyteen,

vaikka apu työssä ja työn hakemisessa voisi korjata tilanteen.

Kohtuullinen mukautus

Kohtuulliset mukautukset merkitsevät asioita,

joiden tarkoitus on lisätä

yhdenvertaisuutta ihmisten välillä.

Niitä ovat esimerkiksi

selkokie liset tekst it opiskelussa

tai toisen ihmisen apu työssä.

Kuntoutusraha

Kun opiskelet tai saat kuntoutusta,
voit saada kuntoutusrahaa
tai nuoren kuntoutusrahaa.
Jos saat eläkettä, et voi saada kuntoutusrahaa.

Oppisopimus

Oppisopimus tarkoittaa ammattitutkinnon
tai sen osan opiskelua työpaikalla.
Toisin sanoen saat ammatin tekemällä työtä työpaikalla.
Oppisopimukseen kuuluu vähän tavallistakin opiskelua.
Oppisopimuksessa on seuraavat osapuolet:

työnantaja	oppisopimustoimisto	oppilaitos	opiskelija
------------	---------------------	------------	------------

Jos haluat oppisopimuksen, etsi ensin työpaikka.
Ota sen jälkeen yhteyttä oppisopimustoimistoon.
Oppisopimustoimisto toimii yhdessä oppilaitoksen kanssa.
Työnantajan kanssa teet työsopimuksen ja saat palkkaa.
Oppisopimuksessakin voit saada tukea työhön ja opiskeluun.

Palkkatuki

Työnantaja voi saada palkkatukea,
jos hän palkkaa vammaisen työntekijän.
Palkkatukea maksetaan,
jos työntekijä esimerkiksi
työskentelee hitaammin kuin muut
tai tarvitsee muita enemmän apua.

Perustulo

Perustulon maksamista kokeillaan Suomessa.
Se on rahasumma, joka ehkä tulevaisuudessa
maksetaan kaikille aikuisille ilman ehtoja.
Perustuloa saisi, vaikka ei kävisi töissä.
Sitä ei tarvitsisi hakea.

Päivätoiminta

Jos katsotaan, ettei ihminen pysty
työtoimintaan tai työhön,
hän voi olla päivätoiminnassa.
Päivätoiminnan tarkoituksena on
harjoitella arkielämän taitoja ja
toimia muiden kanssa kodin ulkopuolella.
Osa päivätoiminnasta voi olla työtoimintaa.
Kunnan on järjestettävä päivätoimintaa.

Tuettu työ

Tuetussa työssä työhönvalmentaja
auttaa sinua hankkimaan työpaikan
ja kouluttaa sinut työtehtäviin.
Tuettua työtä teet tavallisella työpaikalla
ja saat tavallista palkkaa.
Työnantajan kanssa teet työsopimuksen.

Työhönvalmentaja

Kun olet tuetun työn palvelun piirissä,
sinulle nimetään työhönvalmentaja.
Hän auttaa sinua etsimään ja hakemaan työpaikkaa.
Hän auttaa sinua opettelemaan työtehtävät uudessa työpaikassa.
Hän auttaa sinua myös toimeentuloon liittyvissä kysymyksissä.
Hän auttaa myös, jos työpaikalla tulee ongelmia.
Hän auttaa myös, jos haluat vaihtaa työpaikkaa.

Työnantaja

Työnantaja voi olla ihminen
tai esimerkiksi yritys, järjestö tai kunta,
jolla on työntekijöitä.
Työnantaja maksaa palkkaa työstä,
jota työntekijät tekevät.

Työtoiminta

Työtoiminta on vammaispalvelua työkeskuksessa.
Työtoiminnassa olet sosiaalipalveluiden asiakas.
Työtoiminnan tarkoitus on helpottaa työn saantia.
Työtoiminnasta et saa palkkaa eikä sinulla ole työnantajaa.
Työtoiminta eroaa avotyötoiminnasta siinä,
että työtoimintaa tehdään työkeskuksessa.
Avotyötoimintaa tehdään tavallisella työpaikalla.

Vammaissopimus

Tässä oppaassa mainittu vammaissopimus on sama kuin Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. YK:n vammaissopimus selkokielellä on täällä:

<http://bit.ly/2kC7Geo>

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä, kehottaa syrjimään tai häiritä työssä, opiskelussa tai vapaa-aikana. Syrjintä tarkoittaa, että jotakuta kohdellaan huonommin kuin muita jonkin ominaisuuden kuten vamman takia. Häirintää on esimerkiksi se, jos joku puhuu työtoverille toistuvasti ilkeästi tai haittaa tahallaan hänen työntekeään.

Jälkisanat

Tämä opas on julkaistu vuonna 2018. FM, KM Erika Sirén on kirjoittanut sen osana Kehitysvammaliiton Palkkaa mut -hanketta (STEA 2017–2018).

Palkkaa mut -hankkeessa on kehitetty tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen palvelua kehitysvammaisille työnhakijoille.

